

Михайлик О. М.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту, Міжнародний університет фінансів

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТУВАННЯ: МВФ ТА МБРР

Mykhailyk O.M.

Ph.D., Associate Professor of Department of finance and credit, International university of finance

FEATURES OF INTERNATIONAL LENDING: IMF AND WORLD BANK

Анотація. У статті проаналізовано необхідність економіки в міжнародному кредитуванні в рамках програм співробітництва з міжнародними фінансово-кредитними організаціями - МВФ та МБРР. Досліджено етапи проведення співробітництва України з МВФ в рамках програм системної трансформаційної позики, програм розширеного фінансування та програм «Стенд-бай», критично проаналізовано кожний із етапів. Визначено фундаментальні моменти програм економічного розвитку на 2015 р., які пропонують МВФ та МБРР, надано пропозиції подальшого їх розвитку в умовах глобалізації. Окреслено основні переваги та недоліки співпраці України з МВФ.

Abstract. The article analyzes the necessity for economy in international lending programs in cooperation with international financial institutions - IMF and World Bank. In the article is investigated stage of cooperation between Ukraine and IMF within programs of Systemic transformation loan, Extended Fund Facility program and «Stand-by» programs, critically analyzed each of the stages. Defined the fundamental aspects of economic development programs in 2015 offered by IMF and World Bank, The proposals are given to further their development under conditions of globalization. The basic advantages and disadvantages of cooperation between Ukraine and IMF is submitted.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), міжнародне кредитування, зовнішній борг, транш.

Keywords: International Monetary Fund (IMF), International Bank for Reconstruction and Development (World Bank), international credit, foreign debt, installment.

Постановка проблеми. Сучасні міжнародні валютні відносини дуже нестабільні, ситуації, що виникають на валютних ринках відрізняються великим ризиком і невизначеністю для учасників валютних операцій. Все це примушує багато країн брати участь в координації економічної політики в цій області. Цю координацію на практиці здійснюють такі органи, як Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку. Однак, вплив міжнародного кредитування на економіку країни не завжди є однозначним, особливо в контексті отримання Україною чергового кредиту від МВФ. Необхідність визначення можливих переваг та ризиків для економіки України внаслідок зовнішніх запозичень фінансових ресурсів й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом співробітництво України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями є однією із найбільш важливих проблем, які обговорюються науковцями, аналітиками та політиками. Дослідженням даної проблеми займалися такі науковці як: І. Антоненко, М.С. Бех, Т.Р. Вахненко, В.К. Гальчинський, В.Г. Кабанов, О.М. Іваницька, І. В. Фурман та ін.

Постановка завдання. Дослідження сучасного стану і тенденцій міжнародного кредитування через систему зовнішніх запозичень в рамках відносин України та МВФ-МБРР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародний банк реконструкції і розвитку, який частіше називають Світовим Банком, був заснований в липні 1944 р. на валютно - фінансовій конференції в Бреттон - Вудсі (США) і почав свою діяльність в червні 1946 р. Світовий банк (World Bank) має такі організації філії - Міжнародну асоціацію розвитку (МАР), Міжнародну фінансову корпорацію (МФК) і Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ). Світовий банк, МФК і БАГІ іноді фігурують під загальною назвою Група Світового банку (World Bank Group). Спільна мета цих фінансових інститутів: надання допомоги в реконструкції і розвитку економіки країн-членів шляхом заохочення капіталовкладень на виробничі цілі;

заохочення приватних і іноземних інвестицій за допомогою надання гарантій або участі в позиках та інвестиціях приватних кредиторів; сприяння перспективному збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і підтримка рівноваги платіжних балансів шляхом інвестування в розвиток виробничих ресурсів. Учасниками МБРР є 188 держав [1]. Країни, що подають заявку на вступ в МБРР, повинні бути членами Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Відтоді, як Україна стала членом Світового банку в 1992 році, загальна сума зобов'язань Банку перед Україною на фінансування 40 проектів і програм становить понад 7 млрд. дол. США [2]. На рис. 1 наведено десять основних країн-позичальників МБРР у 2014 р.

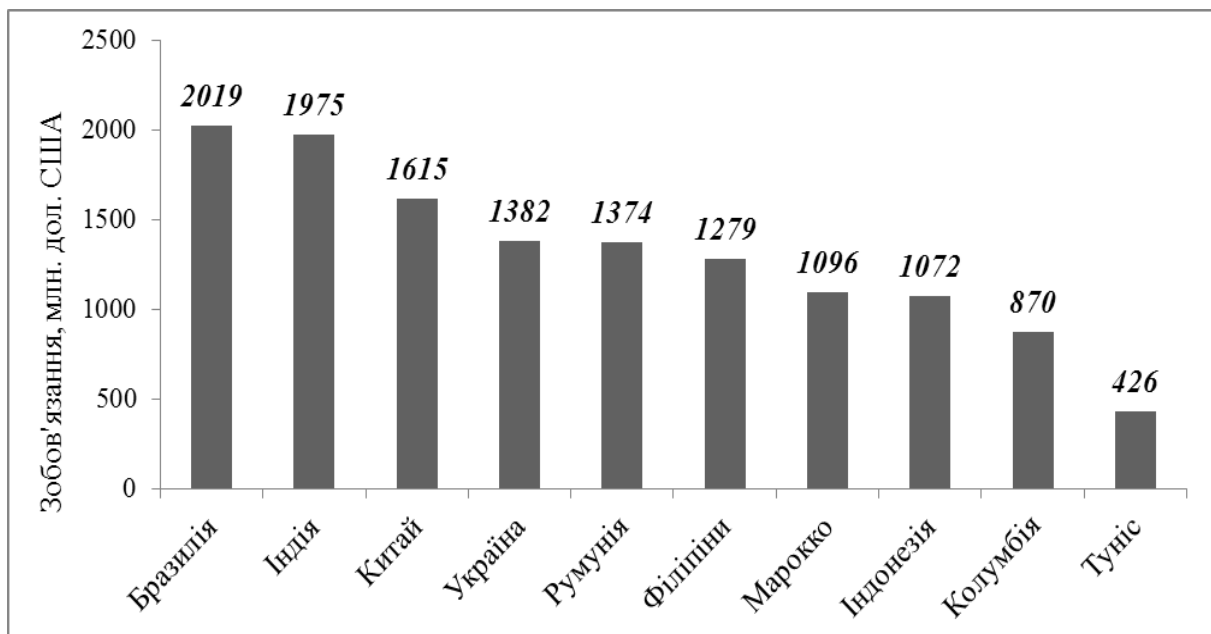

Рис. 1. Основні країни-позичальники МБРР у 2014 р.

Загальна мета Світового банку і його інститутів - це надання допомоги в реконструкції та розвитку економіки країн-членів шляхом заохочення капіталовкладень на виробничі цілі; заохочення приватних та іноземних інвестицій за допомогою надання гарантій або участі в позиках та інвестиціях приватних кредиторів; сприяння перспективному збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримка рівноваги платіжних балансів шляхом інвестицій в розвиток виробничих ресурсів.

Досліджуючи партнерство України з МБРР варто виокремити останню програму, розраховану на 2012-2016 рр. Допомогу МБРР буде сконцентровано на:

1. Поліпшення державних послуг та системи державних фінансів шляхом: відповідального і збалансованого фіскального управління; ефективного надання послуг у секторах охорони здоров'я і освіти та підвищення адресності державних видатків на соціальну допомогу; надання якісних комунальних послуг (водопостачання, водовідведення, тепlopостачання). Група Світового банку фінансуватиме проекти в інфраструктурі державного сектору та працюватиме над створенням вдосконалених механізмів моніторингу й над зміцненням урядування у наданні державних послуг; підтримуючи, водночас, активніший діалог між державою і громадянським суспільством у таких ключових сферах, як реформа системи охорони здоров'я, водопостачання і централізоване тепlopостачання, а також державні закупівлі.

2. Поліпшення бізнес-клімату як для вітчизняних, так і закордонних інвесторів.

3. Поліпшення інфраструктури, що дасть змогу зменшити вартість ведення підприємницької діяльності, та на формування відповідної стратегічної політики розвитку сільськогосподарського сектору для залучення до нього приватних інвестицій, що дасть Україні змогу скористатися вигодами від значного міжнародного попиту на харчові та сільськогосподарські продукти [2].

Визначальним у досягненні цих стратегічних результатів буде впровадження ефективного поточного портфеля проектів МБРР. Сформований кредитний портфель інвестиційних проектів складається з 8 проектів на загальну суму 1,91 млрд. дол. США, при цьому 54,8% з цих коштів досі не освоєно. Надалі докладатимуться зусилля до прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проектів, які фінансує МБРР [2].

Найважливішу роль у сприянні міжнародного валютно-фінансового співробітництва, підтримання рівноваги платіжних балансів країн, регулювання курсів валют, надання кредитів країнам та гарантування приватних позик за кордоном відіграє Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Міжнародний валютний фонд є провідним світовим фінансовим інститутом, який має статус спеціалізованої установи ООН. Він був заснований на міжнародній конференції в Бреттон-Вудсі (США) у 1944 р., та почав функціонувати з 1947 р. З вересня 1992 р. членом цієї організації є Україна. Основними цілями діяльності МВФ є сприяння розвитку міжнародної торгівлі й співробітництва у сфері валютного регулювання та надання кредитів у іноземній валюті для вирівнювання платіжних балансів країн-членів фонду [3].

Для кожної держави - члена МВФ встановлюється квота, в спеціальних правах запозичення (СПЗ) та визначається сума квоти - це внесок України як члена МВФ. Величина квоти залежить від економічного розвитку країни і визначається Радою директорів МВФ. Квота визначає для країни-члена кількість голосів у МВФ, ліміти доступу до фінансових ресурсів МВФ та частку в розподілі СПЗ – одиниці виміру обліку МВФ [4].

Україна ввійшла до складу МВФ 3 вересня 1992 р., одночасно ставши членом Світового банку. Україні було виділено квоту в 10678 акцій на загальну суму у 1,3 млрд. дол. США. Валютну готівку за членство України в банку на суму 7,9 млн. дол. внесли Нідерланди, що є країною-опікуном нашої держави в цій банківській структурі. Таким чином, Україна, починаючи з 1994 р., отримує від МВФ кредити Stand-by [5].

Варто зазначити, що частина цих коштів була направлена на фінансування дефіциту платіжного та торговельного балансів, а також поповнення золотовалютних резервів країни.

Для наочності у таблиці 1, виділено основні етапи співробітництва України з МВФ в рамках кредитних програм.

Основні етапи співробітництва України з МВФ

Етап	Період проведення співробітництва	Програма фінансування	Фінансове забезпечення програми
I	1994-1995 рр.	Системна трансформаційна позика (STF)	498,7 млн. СПЗ (763,1 млн. дол.)
II	1995-1998 рр.	Три річні програми Stand-by	1318,2 млн. СПЗ (1935 млн. дол.)
III	1998-2002 рр.	Програма розширеного фінансування EFF	1193 млн. СПЗ (1591 млн. дол.)
IV	2002-2008 рр.	Попереджувальний Stand-by	411,6 млн. СПЗ (600 млн. дол.)
V	2008-2010 рр.	Програма Stand-by, затверджена 05.11.2008 р.	11 млрд. СПЗ (16,43 млрд. дол.), однак освоєно 10,6 млрд. дол.
	2010-2014 рр.	Програма Stand-by, затверджена 28.07.2010 р.	10 млрд. СПЗ (15,1 млрд. дол.)
VI	2015 -2018 рр.	Програма розширеного фінансування EFF, затверджена 11.03.2015 р.	17,5 млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [2] та [6]

Протягом першого періоду (1994-1995 рр.) обсяг отриманої з боку МВФ фінансової допомоги становив 763,1 млн. дол. США у вигляді системної трансформаційної позики, яка передбачала підтримку платіжного балансу України.

На другому етапі (1995-1998 рр.) Україна від МВФ отримала кредитний ресурс на суму 1935 млн. дол. США за трьома річними програмами Stand-by. Основною метою залучення цих кредитів була підтримка курсу національної валюти та фінансування дефіциту державного бюджету України.

Наступний, третій етап (1998-2002 рр.), був пов'язаний з отриманням фінансової допомоги від МВФ в рамках програми «Розширеного фінансування EFF», яка передбачала надання Україні кредитних ресурсів на суму 2,6 млрд.

дол. США, з яких - 1591 млн. дол. США освоєно та витрачено на поповнення золотовалютних резервів держави.

Впродовж четвертого етапу (2002-2008 рр.), Кабінет Міністрів України серед прийнятних форм подальшого співробітництва з МВФ обрав програму «Попереджувальний Stand-by», яка була затверджена 29 березня 2004 року Радою Директорів МВФ та передбачала залучення кредитних коштів на випадок погіршення ситуації з платіжним балансом або валютними резервами країни. Угода була укладена строком на 12 місяців та давала можливість отримати від МВФ кредит у сумі, еквівалентній 411,6 млн. СПЗ, що відповідало 600 млн. дол. США. (30% квоти України). Однак, враховуючи деякі ризики впровадження програми, в березні 2005 року програму було завершено [7].

П'ятий етап співробітництва України з МВФ характеризувався загостренням світової фінансової кризи. У зв'язку із несприятливою ситуацією на світових фінансових ринках, втратою взаємної довіри фінансових інститутів по всьому світу, виникненням стурбованості стосовно ризиків розповсюдження недовіри з країн-партнерів, а також невизначеністю перспектив світової економіки, Україна потребувала підтримки з боку міжнародних фінансових організацій, зокрема, Міжнародного валютного фонду. Враховуючи зазначене, 5 листопада 2008 р. було досягнуто домовленості щодо сум та умов залучення коштів. Графік надання траншів був розрахований на два роки із загальним обсягом фінансування в 802% від квоти України в МВФ, або 11 млрд. СПЗ (приблизно 16,4 млрд. дол. США). Після погодження параметрів програми 3 млрд. СПЗ були в терміновому порядку зараховані до золотовалютних резервів Національного банку України [7].

Протягом 2008-2009 рр., за результатом двох переглядів програми, Україна отримала кошти на загальну суму 7 млрд. СПЗ (10,6 млрд. дол. США), з яких 3,875 млрд. СПЗ було зараховано до золотовалютних резервів України, решта коштів - до Державного бюджету України [7].

У липні 2010 р. Україна ухвалила нову програму співробітництва з МВФ, яка передбачала виділення Україні кредиту на загальну суму 10 млрд. СПЗ

(15,1 млрд. дол. США), строком на 2,5 роки. 2 серпня 2010 року Україна отримала перший транш згідно нової програми у розмірі 1250 млрд. СПЗ (1,89 млрд. дол. США), з них до бюджету направлено 675 млн. СПЗ (1,022 млрд. дол. США) [8].

За умовами програм, Україна повинна була поетапно скоротити дефіцит Державного бюджету України до 3,5% ВВП в 2011 р. та до 2,5% у 2012 р. і взяла на себе зобов'язання скоротити Державний борг нижче 35% ВВП до 2015 р. [9]. Нажаль, таких оптимістичних показників не було досягнуто в жодному із періодів.

Загалом, в рамках співробітництва з МВФ протягом 2008-2013 рр. Україна отримала 9250 млн. СПЗ (еквівалент 14430 млн. дол. США) [8].

На теперішньому, тобто VI етапі співробітництва України з МВФ, який розпочався з 11 березня 2015 р., Рада Директорів МВФ ухвалила рішення щодо чотирьохрічної програми співробітництва з Україною в рамках механізму розширення кредитування (EFF) обсягом 17,5 млрд. дол. США, що відповідає 900% квоти. У рамках зазначеної програми Україна отримала терміново 5 млрд. дол. США, з них 2,7 млрд. дол. США (1,915 млрд. СПЗ) буде направлено до Державного бюджету України. Економічна програма, розроблена разом з МВФ, передбачає:

1. Забезпечення фінансової стабільності шляхом формування ефективної грошово-кредитної політики для забезпечення стабільності цін; гнучкість валютних курсів та комплексну стратегію для зміцнення фінансового стану банків за рахунок рекапіталізації банків, скорочення кредитування та врегулювання проблемних активів, що має значний вплив на відновлення довіри населення до банківських структур [6].

2. Зміцнення державних фінансів. Перегляд видатків та їх скорочення забезпечить бюджетну консолідацію у наступному періоді. Разом з проведенням реформ у паливно-енергетичному комплексі зменшення бюджетних дисбалансів з високою ймовірністю призведе до стабільної ситуації

з державним боргом. Програми соціального захисту будуть реорганізовані для захисту бідних верств населення [6].

3. Продовження структурних реформ. Включають реформи управління, в тому числі боротьба з корупцією і судові заходи, реформи податкової адміністрації, реформи державних підприємств для того щоб підвищити якість управління та зменшити бюджетні ризики [6].

За розрахунками експертів МВФ очікується зменшення реального ВВП на 5,5% через зниження курсу національної валюти, підвищення тарифів на газ і опалення. Прогнозується подальше зростання темпів інфляції, до 27% у 2015 р. Очікується, що зниження валютного курсу та нарощення боргу в 2015 р. призведе до збільшення зовнішнього боргу до 158% ВВП [6]. На рис. 2 наведена динаміка державного боргу України та його щорічний приріст.

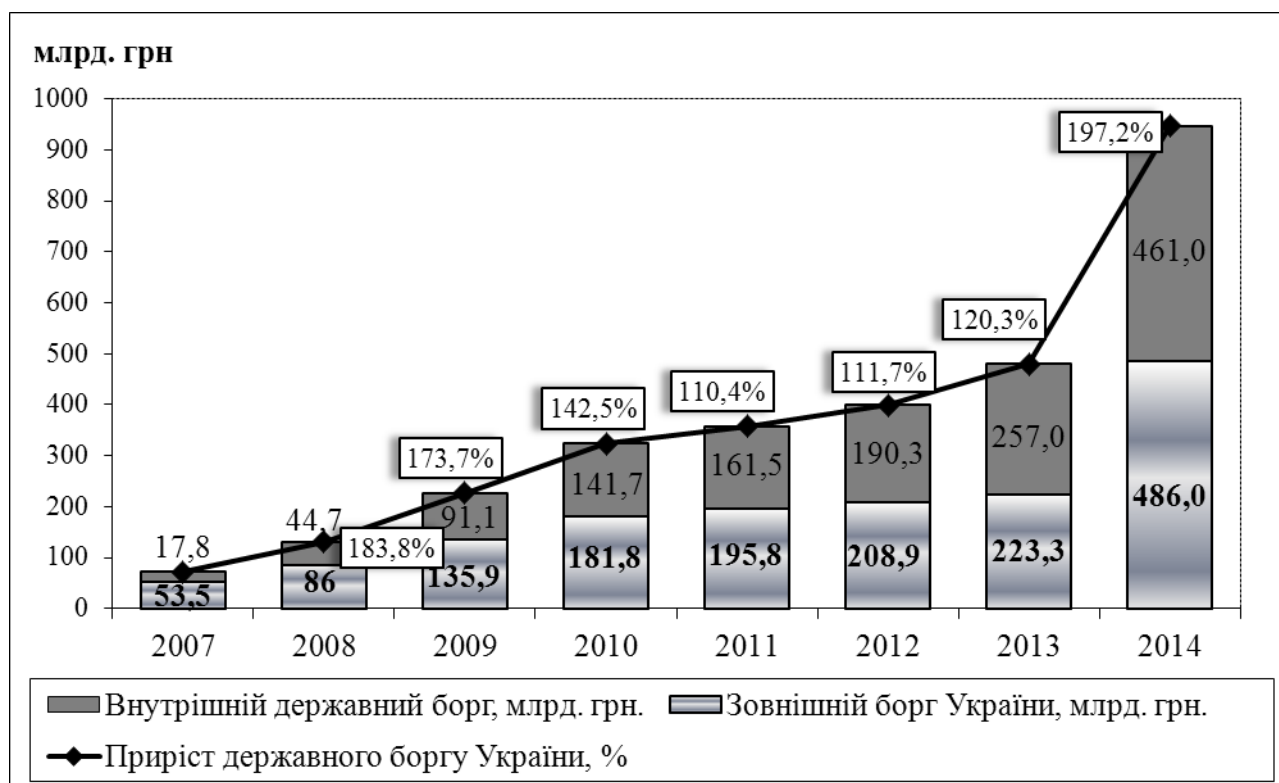

Рис. 2. Динаміка державного боргу України за 2007-2014 рр.

Джерело: складено автором на основі [10]

Державний та гарантований державою борг у 2014 році становив 1100,8 млрд. грн. (70,3% ВВП), що на 88,2% більше, ніж на початку року. Суттєвий

вплив на зростання боргу мала девальвація гривні, враховуючи валютну складову [11]. Державний борг на кінець грудня 2014 року становив 947 млрд. грн. Під дією курсового чинника зовнішній державний борг зріс більше ніж у 2 рази – до 486 млрд. грн. [11]. Внутрішня складова державного боргу також зросла на 79,4% – до 461 млрд. грн. Водночас у доларовому еквіваленті державний та гарантований борг знизився на 3,4 млрд. дол. США – до 69,8 млрд. дол. США.

Варто підкреслити, що Україна, отримавши кошти від МВФ, вирішує проблему зростаючого дефіциту державного бюджету і державного боргу, нарощуючи ті самі борги. Стрімке нарощування боргу, його обслуговування та погашення вимагає нових запозичень.

Сектори загального державного управління та органи грошово-кредитного регулювання збільшили свої зобов'язання до 34,7 млрд. дол. США. У III кварталі 2014 р. було залучено: кредитів від Світового банку (0,5 млрд. дол. США), Канади та Японії (0,3 млрд. дол. США), кредит Stand-by від МВФ – 1,4 млрд. дол. США. [11].

На рис. 3 графічно зображено зв'язок заборгованості за позиками міжнародних фінансових організацій та валовим внутрішнім продуктом за 2007-2014 рр.

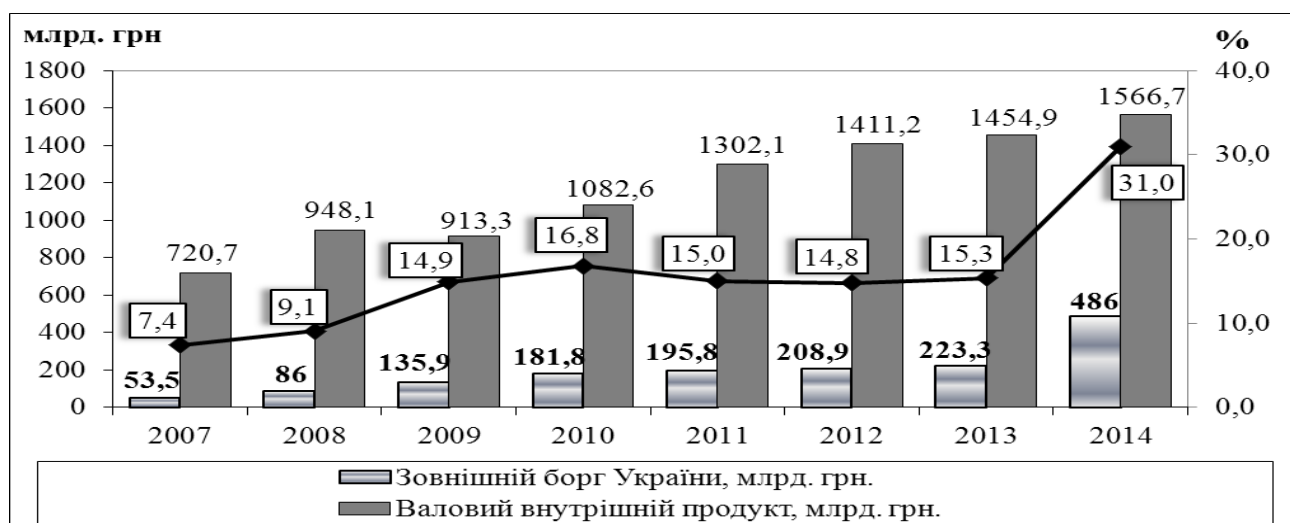

Рис. 3. Динаміка зовнішнього боргу України та Валового внутрішнього продукту за 2007-2014 рр.

Джерело: складено автором на основі [10] та [12]

Нажаль, для погашення заборгованості перед МВФ, Україна вимушена брати нові кредити у досить великих розмірах, у зв'язку з чим фінансовий борг країни стане нагадувати фінансову піраміду. Україна через надмірні зовнішні запозичення перетворюється на державу, яка сидить на «кредитній голці». Окрім того, за рахунок залучення зовнішніх коштів економіка розвиватись не буде та досягти за короткий чотирьохрічний термін структурних реформ неможливо. Держава не може сподіватись на одночасне вирівнювання платіжного балансу через фінансову позику, стійкого економічного зростання можна досягти лише з позитивним зовнішньоторговельним сальдо та міцним вітчизняним виробництвом.

Таким чином, основним завданням уряду України повинно бути не відновлення співробітництва з МВФ, а перебудова економічної політики. Отримання наступних траншів, не є засобом подолання кризи, а лише відтягує час до неминучого дефолту.

Висновки. Варто зазначити, що співробітництво України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями має ряд позитивних, так і негативних наслідків. Серед позитивних наслідків слід виділити такі: створення достатніх валютних резервів для повернення кредитів із відсотками, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, підвищення кредитного рейтингу країни на світовому фінансову ринку, сприяння удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи держави.

Недоліки: формування фінансової залежності країни від зовнішніх ресурсів, нарощення зовнішнього боргу держави, формування «споживацького» типу економіки, перетворення проблеми обслуговування боргу в проблему запозичення, зубожіння населення в довгостроковій перспективі через підвищення тарифів на газ та опалення, замороження соціальних виплат та ін.

Література

1. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>. – Назва з екрану.

2. Партнерство Світовий банк - Україна. Огляд програм для країни [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Світового банку. – Квітень 2014 р. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>.

3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>. – Назва з екрану.

4. Фурман І.В. Міжнародний валютний фонд в контексті співпраці з Україною: сучасний стан, ризики, перспективи / І.В. Фурман, А.О. Підгірняк, Я.С. Паламар // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2013. – №4(81). – С.275-285.

5. Міністерство економіки України. Досвід співробітництва України з МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua. – Назва з екрану.

6. Меморандум про економічну та фінансову політику [Електронний ресурс] / Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf>.

7. Інформаційна довідка щодо історії співпраці з Міжнародним валютним фондом [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388292&cat_id=353172. - 12.11.2013 р.

8. Лобас М.Г. Міжнародні фінансові організації та їх значення для економічного розвитку країн [Електронний ресурс] / М.Г. Лобас // Агроінком: аграрний інформаційний науково-виробничий журнал. – 2010. – №4-6. – С.1-8. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2010_4-6/LOBAS.pdf. – Назва з екрану.

9. Іваницька О.М. Вплив траншів МВФ на економіку України / О.М. Іваницька, Г.Ю. Невгад, І.М. Балкова // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм. – 2014. – №4. – С.14-17.

10. Державний та гарантований державою борг України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=224493. – 31.12.2014 р.

11. Банківська система України 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – лютий 2015 р. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану.

References

1. “The official website of the Worldbank” [Online], available at: <http://www.worldbank.org>. (Accessed 25 March 2015).

2. “World Bank Partnership - Ukraine. Review of programs for the country” [Online] / The official website of the Worldbank, available at: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>. (Accessed 20 April 2014).

3. “The official website of the International Monetary Fund” [Online], available at: <http://www.imf.org>. (Accessed 25 March 2015).

4. Furman, I.V. Pidgirnjak, A.O. and Palamar, Y.S. (2013), “The International Monetary Fund in the context of cooperation with Ukraine: current status, risks, prospects”, *Zbirnik naukovih prac' VNAU. Serija: Ekonomichni nauki*, vol. 4(81), pp. 275-285.

5. “Ministry of Economy of Ukraine. The experience of Ukraine's cooperation with the IMF” [Online], available at: <http://www.kmu.gov.ua>. (Accessed 25 March 2015).

6. “Memorandum of Economic and Financial Policies” [Online] / The official website of National Bank of Ukraine, available at: <http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf>. (Accessed 11 March 2015).

7. “Background information on the history of cooperation with the International Monetary Fund” [Online] / The official website of Ministry of Finances Ukraine, available at: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388292&cat_id=353172 (Accessed 12 November 2013).

8. Lobas, M.H. (2010), “International financial institutions and their importance for the economic development of countries”, *Agroinkom: agrarnij informacijnij naukovo-virobnichij zhurnal*, [Online], vol . 4-6, pp.1–8., available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2010_4-6/LOBAS.pdf (Accessed 25 March 2015).

9. Ivanytska, O.M., Nevhad, H.U. and Balkova, I.M. (2014), “The impact IMF tranche on the economy of Ukraine”, *Naukovij visnik Institutu mizhnarodnih vidnosin NAU. Serija: Ekonomika, pravo, politologija, turizm*, vol. 4, pp. 14–17.

10. “Public and publicly guaranteed debt of Ukraine” [Online] / The official website of Ministry of Finances Ukraine, available at: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=224493 (Accessed 31 December 2014).

11. “Banking system of Ukraine in 2015: challenges and perspectives” [Online] / The official website of National Bank of Ukraine, available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 20 February 2015).

12. “The official website of the State Statistics Service of Ukraine”, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 25 March 2015).